

พลวัตของเครือข่ายศิลปวัฒนธรรมในลำปาง: กรณีศึกษา เครือข่ายคณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Dynamics of Art and Cultural Network Management in Lampang : Case Study the Faculty of Fine Arts, Chiang Mai University

ทศพล กรรณิกา^{1*}, ธิระเกียรติ์ ชันคำ² และ ภิญญพันธ์ พจนะลาวัณย์³

Thodsapon Kannika^{1*}, Thirakiad Khankham² and Pinyapan Potjanalawan³

¹ นักศึกษา สาขาวิชาสังคมศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

² นักศึกษา สาขาวิชาสังคมศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

³ รองศาสตราจารย์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

¹ Student, Faculty of Humanities and Social Science, Lampang Rajabhat University.

² Student, Faculty of Humanities and Social Science, Lampang Rajabhat University.

³ Associate Professor, Faculty of Humanities and Social Science, Lampang Rajabhat University.

* Email: zeedtik@gmail.com

Received November 4, 2020; Revised December 11, 2020; Accepted December 30, 2020

บทคัดย่อ

บทความนี้ พยายามชี้ให้เห็นถึงพลวัตเครือข่ายศิลปวัฒนธรรมในลำปาง ผ่านเครือข่ายคณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ อันส่งผลต่อการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของลำปาง บทบาทของเครือข่ายดังกล่าว ที่ส่งผลต่อการจัดการทางศิลปวัฒนธรรมของลำปางมีอยู่ 2 ประการ ประการแรกคือ เครือข่ายคณะวิจิตรศิลป์ มีส่วนสร้างวัฒนธรรมประเพณีในลำปาง อันมีพื้นฐานมาจากองค์ความรู้ และแนวคิดการจัดการศิลปวัฒนธรรม สมัยใหม่ และนำมาประยุกต์ใช้ ทำให้มรดกทางวัฒนธรรมได้รับการตีความหมาย และสื่อความหมายใหม่ ให้แก่ผู้รับชม ประการที่สอง คือ กระบวนการส่งเสริมความรู้และประสบการณ์การปฏิบัติงานผ่านกระบวนการ วิชาการเรียนการสอน ทำให้เกิดการลงพื้นที่ภาคสนาม และศึกษาตามความสนใจ ทั้งนี้จังหวัดลำปางเป็นพื้นที่ เป้าหมายสำคัญแห่งหนึ่งในการศึกษา ไม่เพียงเท่านั้นยังรวมถึงความสัมพันธ์ของผู้เรียนที่มีความสนใจใกล้เคียง กันทั้งในฐานะคนลำปาง หรือผู้ที่สนใจในพื้นที่ลำปางเองได้ส่งผลให้เครือข่ายมีความเข้มแข็ง โดยมีกรณีศึกษา ที่น่าสนใจ คือ การอนุรักษ์โบราณสถานวัดปงสนุกที่มีบุคลากรจากคณะวิจิตรศิลป์เป็นตัวตั้งตัวตี พร้อมกับ ความร่วมมือขององค์กรต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง และที่สำคัญก็คือ ตัวแทนของชุมชนที่มีบทบาทสำคัญก็เป็น ศิษย์เก่าคณะวิจิตรศิลป์

คำสำคัญ เครือข่ายศิลปวัฒนธรรม, ลำปาง, คณะวิจิตรศิลป์, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Abstract

This article attempts to explain the dynamics of art and cultural network management in Lampang in the case study of the Faculty of Fine Arts, Chiang Mai University. This network affected Lampang cultural management in 2 ways. First, it took an important role in the inventive culture based on the concept of modern and applied cultural management. This made the cultural heritage be reinterpreted and signified new meaning to the audiences. Second, the process of constructing and accumulating the cultural knowledge and practice experienced in the learning process in the faculty proceeded to the fieldwork the students had interested in. Lampang was also one of the target areas to study, moreover, the students from Lampang and students who chose this area were bonded to strengthen this network, too. The significant case study was the conservation at Wat Pongsanuk, Lampang. The people from the faculty of Fine Arts was the key success, at the same time they also cooperated with other organizations. Another key success was the representatives of Pongsanuk community and the alumni of the faculty of Fine Arts.

Keywords: Art and Cultural Network Management, Lampang, The Faculty of Fine Arts, Chiang Mai University

บทนำ

กระบวนการรื้อฟื้นด้านศิลปวัฒนธรรมในลำปางหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมาสัมพันธ์กับกระแสท้องถิ่นนิยมที่เริ่มก่อตัวอย่างเข้มข้น อาจนับว่าตั้งแต่ช่วงทศวรรษ 2490 ถึงปลายทศวรรษ 2540 ความเคลื่อนไหวทางวัฒนธรรมประกอบไปด้วยสองแนวทางแนวทางแรกเป็นกระบวนการสร้างวัฒนธรรม “เชิงพื้นที่” กล่าวคือ มีรูปแบบการจัดการจากกลุ่มนักวิชาการท้องถิ่น ปราชญ์ท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐ เป็นแกนหลักในการผลักดันการสร้าง “พื้นที่ทางวัฒนธรรม” ในลักษณะโครงการต่าง ๆ จากการจัดงานมหกรรมต่าง ๆ จุดเด่นก็คือการเกิดขึ้นของประเพณีประเพณีในแต่ละแห่งแนวทางที่สอง เป็นกระบวนการรื้อฟื้นผ่านกลุ่ม

เครือข่ายทางวัฒนธรรม ลักษณะเด่นคือการทำงานเชิงเครือข่ายทางวัฒนธรรมอาศัยความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มเครือข่ายกับชุมชน หรือท้องถิ่น และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีระยะการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ด้วยเงื่อนไขกระบวนการรื้อฟื้นทางวัฒนธรรมดังที่กล่าวทำให้ผู้วิจัยจึงสนใจมุ่งศึกษาถึงกระบวนการการศึกษา ค้นคว้าจาก “เครือข่าย” ผู้สนใจด้านศิลปวัฒนธรรมสู่ท้องถิ่น อันจะสร้างองค์ความรู้ใหม่ และก่อให้เกิดประโยชน์ในทางประวัติศาสตร์ และศิลปวัฒนธรรมในลำปางจากกระบวนการศึกษาและการสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรมของกลุ่มคณะวิจิตรศิลป์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ข้อมูลได้จากการศึกษาภาคสนาม ใช้วิธีการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการหรือ การสัมภาษณ์แบบคำถามปลายเปิด โดยมีกลุ่มเป้าหมายเป็นอาจารย์ และศิษย์เก่า คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ โดยมีประชากรกลุ่มตัวอย่าง เป็น อาจารย์ คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 2 คน และศิษย์เก่า คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 3 คน ที่มีความเกี่ยวข้องกับการฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมในลำปาง

1. การสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรมในลำปาง

อาจกล่าวโดยรวบรัดว่า รัฐบาลไทยที่มีลักษณะรวมศูนย์อำนาจทางการเมือง ได้ใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติให้เป็นประโยชน์ในการพัฒนาประเทศ แผนฉบับที่ 1-4 ช่วงปี 2504-2524 (ไพโรจน์ ไชยเมืองชื่น, 2544: 158) มีแนวโน้มที่จะส่งเสริมการท่องเที่ยว ภาครัฐขอให้ชุมชนดำเนินการประเพณีในรูปแบบขบวนแห่ และการสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรมขึ้นมาจัดเป็นเทศกาลหรือบางช่วงเวลาตามความเหมาะสม กระนั้น การจัดกิจกรรมเหล่านี้แม้ว่าจะมีผลดีในทางเศรษฐกิจและการท่องเที่ยว แต่ปิดกั้นการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการปฏิบัติตามประเพณีของท้องถิ่นโดยไม่ได้ตั้งใจ มีผลทำให้วัฒนธรรมชุมชนเดิมในท้องถิ่นค่อย ๆ เลือนหายจากวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นที่เคยประพฤติปฏิบัติสืบทอดกันมา ผู้ใช้วัฒนธรรมกลายเป็นเพียงผู้ชมที่คอยมองดูคนอื่นทำกิจกรรมทางวัฒนธรรมเท่านั้น (ไพโรจน์ ไชยเมืองชื่น: 159) อย่างไรก็ตาม การสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรมเช่นนี้ส่วนมากเป็นการจัดทำขึ้นเพื่อสนองวัตถุประสงค์ขององค์กรมากกว่าการร่วมมือของคนในท้องถิ่นเอง

การประดิษฐ์หรือฟื้นฟูกิจกรรมทางศิลปวัฒนธรรม การอนุรักษ์ และการศึกษาโบราณสถาน ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในจังหวัดลำปาง เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องนับแต่ปี 2500 เป็นต้นมา ศรีศักร วัลลิโภดม และคณะจากคณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร ออกสำรวจซากเมืองโบราณเวียงนางทอง ตามตำนานพื้นถิ่นคือ ตำนานหมาขนคำ ตำบลปงแสนทอง อำเภอเมืองลำปาง (ธีรศักดิ์ วงศ์คำแน่น, 2530: 3) ปราชญ์ท้องถิ่นอย่าง ศักดิ์รัตนชัย ก็เป็นผู้มีส่วนผลักดันการรื้อฟื้นด้านศิลปวัฒนธรรมในจังหวัดลำปางอยู่ไม่น้อย เช่น การจัดขบวนพอยล์ขึ้นในงานออกร้านยุวพุทธศาสนิกชนสมาคมจังหวัดลำปางในปี พ.ศ. 2500 ประเพณีปล่อยโคมลอยงานยุวพุทธศาสนิกชนสมาคม ณ ค่ายสุรศักดิ์มนตรี ในปี พ.ศ. 2504 พิธีการประเพณีพอยล์ผือม้อก โดยจัดให้เป็นประเพณีประจำปีในปี พ.ศ. 2512-2521 (ธีรศักดิ์ วงศ์คำแน่น: 8) ค้นคว้าแนวลำน้าของท้องถิ่น และแต่งบทประพันธ์คำเมืองเพื่อสะท้อนฉากวัฒนธรรมประเพณีสมัยโบราณของทางเหนือชุด “ร่ำเปิงลำปาง” (ธีรศักดิ์ วงศ์คำแน่น: 11) เป็นต้น

ส่วนวิทยาลัยครูลำปางที่ประกาศจัดตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2514 ก็มีบทบาทไม่น้อยในช่วงเวลาดังกล่าวบุคลากรที่เป็นหลักสำคัญก็ได้แก่ ธีรศักดิ์ วงศ์คำแน่น และผู้สนใจได้รวบรวมศิลปวัตถุ และข้อมูลทางศิลปวัฒนธรรมมาไว้ที่วิทยาลัยครูลำปาง จนในปี พ.ศ. 2519 สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติได้จัดอบรมบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการศูนย์วัฒนธรรมที่จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งต่อมาภายหลังได้มีการจัดตั้งศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดลำปาง (บุญเลิศ ครุฑเมือง, 2557: 47) ศูนย์วัฒนธรรมกลายเป็นส่วนราชการ

ตาม พ.ร.บ. วิทยาลัยครู 2518 มีฐานะเทียบเท่า คณะวิชา ต่อมารัฐบาลได้จัดตั้งสำนักงาน คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติขึ้น จึงได้มีการ จัดตั้งศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดขึ้นทุกจังหวัด และ วิทยาลัยครูลำปางได้รับมอบหมายให้เป็นที่ตั้ง ของศูนย์วัฒนธรรม จังหวัดลำปางไปด้วยการ ดำเนินงานศูนย์วัฒนธรรม ดังกล่าวเป็น การดำเนินงานในฐานะ “ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัด ลำปาง” โดยมีอธิการวิทยาลัยครูลำปาง เป็นประธานศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดลำปาง ดำเนินงานคู่ขนานกับศูนย์ศิลปวัฒนธรรม ซึ่งเป็น ส่วนราชการในวิทยาลัยครูลำปาง (จำลอง คำบุญชู, 2554: 66)

บทบาทของศูนย์ดังกล่าวเห็นได้จากการมี กิจกรรม และการส่งเสริมทางด้านวัฒนธรรม ตามสื่อและภาคการประชาสัมพันธ์ต่าง ๆ เช่น การ จัดรายการวิทยุและรายการโทรทัศน์เพื่อส่งเสริม และพัฒนาศิลปวัฒนธรรม และประเพณีท้องถิ่น เป็นประจำทางสถานีวิทยุ ส.ว.ท. ลำปาง และ สถานีโทรทัศน์ช่อง 8 ลำปาง (บุญเลิศ ครุฑเมือง: 47) รวมทั้งการฟื้นฟูประเพณีตานก๋วยสลาก ที่มีในจังหวัดลำปางทั้งจังหวัด ที่บริเวณ สวนสามสอ วิทยาลัยครูลำปาง ผ่านการประสาน กับหน่วยงานระดับจังหวัด คณะสงฆ์ คณะกรรมการศาสนาจังหวัด และประชาชนทั่วไป ในทุก ๆ อำเภอของจังหวัดลำปาง (บุญเลิศ ครุฑเมือง: 51) กิจกรรมในครั้งนั้นได้รับความสนใจ จากประชาชนไม่น้อย ส่วนหนึ่งอาจเนื่องมาจาก งานระดับจังหวัดจึงดูเหมือนคึกคักผิดแปลกไปจาก งานระดับชุมชนทั่วไป

ที่น่าสนใจคือ ภายหลังจากการจัดตั้งศูนย์ วัฒนธรรมจังหวัดลำปาง มีการส่งเสริมด้าน ศิลปวัฒนธรรมระดับจังหวัด โดยอาศัยงบประมาณ

จากวิทยาลัยครูลำปาง ตลอดจนมวลชนชาวลำปาง หลายฝ่าย เป็นงานใหญ่ระดับจังหวัด งานแสดง กิจกรรมทางวิชาการครั้งแรกของจังหวัดลำปาง คือ “งานหลวงเวียงละกอน” ครั้งแรกจัดขึ้นที่วิทยาลัย ครูลำปาง มีกิจกรรมทั้งงานวิชาการ และภูมิปัญญา ท้องถิ่นแขนงต่างๆ จัดแสดงขึ้นในงาน เช่น การจักสาน การตีมีด (ชาวบ้านกาดเมฆ) การทอผ้า (อำเภอแจ้ห่ม อำเภอเมืองปาน) การแกะสลัก (อำเภอแม่ทะ) (บุญเลิศ ครุฑเมือง: 48) การเล่น ละครขอ พร้อมกับการจัดขบวนแห่ เป็นต้น กระนั้นแล้วในเวลาต่อมา มีการจัดงานหลวง เวียงละกอน อีกเพียงไม่กี่ครั้ง มีการเปลี่ยนสถานที่ จัดงานไปยังวัดพระแก้วดอนเต้า จัดงานแสดงแสง สีเสียง แล้วก็จัดงานแห่ครัวตานอีกไม่กี่ครั้งก็เลิกรา กันไป แม้จะมีกิจกรรมต่าง ๆ อย่างการประกวดตี กลองปฐจา การประกวดทางวัฒนธรรมในเทศกาล ต่าง ๆ ไม่นานกระแสก็เงียบหายไป (บุญเลิศ ครุฑเมือง: 50) นับได้ว่าการจัดกิจกรรมในห้วงเวลา ดังกล่าวประสบความสำเร็จล้มเหลวในรูปแบบของการ จัดการทางวัฒนธรรม แม้การนำเสนอ และรูปแบบ ของงานดูน่าสนใจ ดึงดูดความเป็นเอกลักษณ์ และ ตัวตนของท้องถิ่น ทว่า การจัดกิจกรรมเช่นนี้ เป็นการจัดการของหน่วยงาน องค์กร ระดับ อำเภอ/จังหวัด เสียมากกว่า ประชาชนหรือท้องถิ่น เองไม่ได้มีส่วนร่วมอย่างจริงจัง เนื่องจากตัวของ กิจกรรมมักเน้นไปที่การท่องเที่ยว และเสนอมุมมอง ทางวัฒนธรรมผ่านการสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรม ขึ้นมาในช่วงเวลาหนึ่งๆ ท้องถิ่นที่เป็นส่วนหนึ่งของ ศิลปวัฒนธรรมกลับกลายเป็นผู้ที่ต้องมาชื่นชม วัฒนธรรมของตนผ่านการนำเสนอจากภาค การสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรมเช่นนี้

เมื่อการจัดกิจกรรมเป็นไปในลักษณะเดิม หรือปราศจากการมีส่วนร่วมของท้องถิ่นอย่างแท้จริง

กระแสของกิจกรรมก็เริ่มถดถอยลงจนไม่ได้รับความนิยมในเวลาต่อมา จุดด้อยของผลผลิตกิจกรรมทางวัฒนธรรมดังกล่าว สืบเนื่องจากการจัดสรรหรืออาศัยงบประมาณจากหน่วยงานใด ๆ มากกว่าการอาศัยความร่วมมือร่วมของท้องถิ่นอันเป็นเจ้าของวัฒนธรรมอย่างแท้จริง ส่วนหนึ่งเป็นการเสนอความเป็นท้องถิ่นในภาพรวมมิได้เจาะหรือศึกษาจากท้องถิ่นในเชิงลึก เมื่อพบข้อขัดแย้งหรือการติดขัดภายในระบบการจัดการเป็นผลให้จำต้องยุบเลิกโครงการหนึ่ง ๆ ไปเสีย ฉะนั้น การดำเนินกิจกรรมทางศิลปวัฒนธรรมของจังหวัดลำปางในห้วงเวลากว่า 3 ทศวรรษ (2500-2530) ยังคงอาศัยนโยบาย งบประมาณ และบุคลากรจากหน่วยงานระดับจังหวัด อยู่อย่างต่อเนื่อง แม้บุคลากรในการจัดงานจะมีคนจากท้องถิ่น นักวิชาการ ปรากฏท้องถิ่น เข้ามามีส่วนร่วม กระนั้นแล้วการจัดการเช่นนี้มิได้เป็นการดึงศักยภาพของท้องถิ่นได้อย่างเต็มที่ รูปแบบของการจัดกิจกรรมจึงเกิดขึ้นแล้วยุบไปแล้วเกิดโครงการใหม่ขึ้นสุดท้ายก็วนอยู่ในวงจรเช่นนี้แทบจะทุกโครงการ

2. มองศิลปอย่างวิจิตร คณะวิจิตรศิลป์ในฐานะหนึ่งในเครือข่ายทางวัฒนธรรมลำปาง

ภายหลังการก่อตั้งมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เกือบ 2 ทศวรรษ จึงได้มีการก่อตั้งคณะวิจิตรศิลป์ขึ้นในปี พ.ศ. 2526 (กลุ่มหน่วยศิลป์, 2549: 39) ความโดดเด่นของคณะที่สอนทางด้านทัศนศิลป์นี้ เมื่อเทียบกับแห่งอื่น ๆ คือ มีการจัดตั้งภาควิชาศิลปะไทยที่มุ่งเน้นการศึกษาศิลปะล้านนา หรือภาควัฒนธรรมวิถีชีวิตของท้องถิ่นล้านนา โดยเฉพาะการประยุกต์เข้าสู่โลกสมัยใหม่ที่เรียกกันว่า ล้านนาใหม่ (Neo Lanna)

วิถี พานิชพันธ์ (สัมภาษณ์, 17 กุมภาพันธ์ 2561) พลวัตของการสรรค์สร้างแนวคิด แนวการอนุรักษ์องค์ความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรม วิถีชีวิต สังคม และประวัติศาสตร์ ของนักศึกษาและศิษย์ในแต่ละรุ่นของภาควิชาศิลปะไทย คณะวิจิตรศิลป์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ถูกส่งสมองค์ความรู้จากอาจารย์ผู้สอนผ่านกระบวนการเรียนรู้ ความสนใจในศาสตร์แขนงต่าง ๆ หลอมรวมเข้ากับการมองสังคม และวัฒนธรรมอย่างสร้างสรรค์ นำมาสู่การสร้างหรือประดิษฐ์สิ่งที่อยู่ในห้วงจินตนาการของศิลปะและความเป็นจริงอย่างเป็นรูปธรรมในห้วงเกือบ 3 ทศวรรษให้หลัง (ทศวรรษที่ 2540-2560)

2.1 กระบวนวิชาในภาควิชาศิลปะไทย คณะวิจิตรศิลป์ กับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม

ภาควิชาศิลปะไทยมิได้เป็นชื่อดั้งเดิมที่ตั้งใจไว้ ภาควิชาศิลปะล้านนาต่างหากเป็นชื่อที่คิดไว้ตั้งแต่ต้นทว่า ชื่อหลักสูตรดังกล่าวไม่ได้รับการพิจารณา จึงต้องปรับชื่อหลักสูตรมาเป็นภาควิชาศิลปะไทยแทน วิถี พานิชพันธ์ (สัมภาษณ์, 17 กุมภาพันธ์ 2561) หลักสูตรศิลปะไทยช่วงแรกสังกัดอยู่คณะสื่อสารมวลชน ต่อมาราวกลางทศวรรษที่ 2530 จากการผลักดันให้มีการจัดตั้งคณะวิจิตรศิลป์ขึ้น โดยมีภาควิชาศิลปะไทย เป็นหนึ่งในภาควิชาประจำคณะ ภูเดช แสนสา (สัมภาษณ์, 10 กุมภาพันธ์ 2561) กระบวนวิชาในภาควิชาศิลปะไทยส่วนมากจะเน้นมาทางสายมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มากกว่าการศึกษาทางด้านศิลปะวาดเขียน หรือการศึกษาแบบภาควิชาศิลปะไทยที่มหาวิทยาลัยศิลปากร ฉะนั้นฐานความรู้ในภาควิชาจึงมีรายวิชาเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมท้องถิ่น

ไปเสียส่วนใหญ่ จะสังเกตได้ว่านักศึกษาภาควิชาศิลปะไทยที่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่แทบไม่ชำนาญการลงลายเส้น หรือการลงปฏิบัติทางด้านงานศิลปะมากนัก แต่มักจะมีฐานด้านประวัติศาสตร์ สังคมศาสตร์และศิลปวัฒนธรรม ภูเดช แสนสา (สัมภาษณ์, 10 กุมภาพันธ์ 2561) แม้ว่ากระบวนวิชาส่วนใหญ่จะเน้นทางศิลปวัฒนธรรมและสายสังคมศาสตร์แต่หลักสูตรของภาควิชาศิลปะไทยยังจัดอยู่ในหลักสูตรศิลปบัณฑิต ซึ่งมีได้เป็นหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิตอย่างภาควิชาทางฝั่งสังคมศาสตร์ หรือมนุษยศาสตร์ วิถี พานิชพันธ์ (สัมภาษณ์, 17 กุมภาพันธ์ 2561)

นอกจากเชียงใหม่จะกลายเป็นเมืองสำคัญของการท่องเที่ยวแล้ว ภาพลักษณ์ของภาคเหนือในฐานะที่มีอัตลักษณ์วัฒนธรรมท้องถิ่นที่โดดเด่นในช่วงทศวรรษ 2530 สถาบันการศึกษาทั้งสายสังคมศาสตร์ หรือสายศิลปะยังไม่ได้มีหลักสูตรหรือกระบวนวิชาเกี่ยวกับวัฒนธรรม หรือความเป็นท้องถิ่นมากนัก ทั้งที่ในท้องถิ่นเต็มไปด้วยมรดกทางศิลปวัฒนธรรมอย่างมากทั้งด้านการแต่งกาย ภาษา จิตรกรรม สถาปัตยกรรม ประติมากรรม ด้วยเหตุนี้จึงสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของภาควิชาศิลปะไทยในการศึกษาด้านศิลปวัฒนธรรม

อิทธิพลด้านองค์ความรู้จากอาจารย์ วิถี พานิชพันธ์ ที่เน้นการปรับใช้ การประยุกต์ศิลปะกับโลกปัจจุบัน กระบวนวิชาพื้นฐานที่นักศึกษาภาควิชาศิลปะไทยต้องเรียนจึงเป็นการปูพื้นฐานความเข้าใจมิติทางสังคมและวัฒนธรรม ภูเดช แสนสา (สัมภาษณ์, 10 กุมภาพันธ์ 2561) เพื่อเป็นฐานสำคัญในการต่อยอดการสร้างสรรค์องค์ความรู้ กระบวนวิชาของนักศึกษาชั้นปีที่ 1-2 จึงเน้นเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมเป็นวิชาเบื้องต้น

อย่าง วิชาศิลปะพื้นบ้านและงานหัตถกรรม (FOLK ART AND HANDICRAFT) วิชาศิลปวัฒนธรรมเอเชียอาคเนย์ (SOUTHEAST ASIAN ART AND CULTURE) วิชาสถาปัตยกรรมไทยและพิธีกรรม (THAI ARCHITECTURE AND RITUALS) วิชาพื้นฐานจิตรกรรมไทยประเพณี (FUNDAMENTAL TRADITIONAL THAI PAINTING) เป็นต้น วีรศักดิ์ ของเดิม (สัมภาษณ์, 12 กุมภาพันธ์ 2561)

กระบวนวิชาเหล่านี้ด้านหนึ่งส่งผลให้นักศึกษาเห็นความเป็นวัฒนธรรมและเข้าใจธรรมชาติ เข้าใจมนุษย์และความเป็นอยู่ทางสังคมแต่ละท้องถิ่น กระทั่งในกระบวนวิชาของนักศึกษาชั้นปีที่ 3 เริ่มมีกระบวนวิชาที่เป็นการศึกษาเชิงลึกและเป็นระบบมากขึ้น ในภาคเรียนที่ 1 คือ วิชาระเบียบวิธีการวิจัยศิลปะ (ART RESEARCH METHODOLOGY) อนุกุล ศิริพันธ์ (สัมภาษณ์, 12 กุมภาพันธ์ 2561) เป็นกระบวนวิชาศึกษาเชิงวิจัยเพื่อสืบค้นข้อมูลจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ และในภาคเรียนที่ 2 คือ วิชาการศึกษาเฉพาะบุคคลด้านศิลปะไทย 1 (INDIVIDUAL STUDY IN THAI ART 1) จะเป็นวิชาภาคสนามลงพื้นที่ตามความสนใจของนักศึกษาแต่ละคน เพื่อเก็บข้อมูลมาประกอบการสัมมนา เช่น การลงพื้นที่ชุมชนด้านการขับซอ สถาปัตยกรรมตามโบราณสถานต่างๆ และในชั้นปีที่ 4 ภาคเรียนที่ 1 คือ วิชาการศึกษาเฉพาะบุคคลด้านศิลปะไทย 2 (INDIVIDUAL STUDY IN THAI ART 2) วิชานี้เป็นการศึกษาต่อยอดจากวิชาในชั้นปีที่ 3 มาทำโครงการชิ้นงานสู่การสร้างสรรค์งานอย่างเป็นรูปธรรม พบว่า ภายหลังมีภาควิชาที่แตกแขนงแยกส่วนมาจากภาควิชาศิลปะไทย คือ ภาควิชาศิลปะการดนตรีและการแสดง ภาควิชาจิตรกรรม

เป็นต้น ภูเดช แสนสา (สัมภาษณ์, 10 กุมภาพันธ์ 2561)

2.2 สายสัมพันธ์ ศิษย์-อาจารย์ ศึกษาศิลป์แบบ ศิลปะไทย

ภายในภาควิชา มีการจัดโครงการทัศนศึกษา หรือออกเรียนรู้ไปยังชุมชนต่าง ๆ แถบชนบท ในภาคเหนือ ไม่ว่าจะเป็นจังหวัดแม่ฮ่องสอน จังหวัดแพร่ จังหวัดน่าน จังหวัดลำปาง เป็นต้น เพื่อศึกษาวิถีชีวิต ความเป็นอยู่และวัฒนธรรมของแต่ละชุมชนส่วนหนึ่งการลงพื้นที่สู่ชุมชนเป็นการเปิดโลกทัศน์ใหม่ๆ เกิดความเข้าใจสังคมในมิติต่าง ๆ อีกทั้งยังเกิดสายสัมพันธ์ที่ดีระหว่างอาจารย์กับศิษย์ภายในภาควิชา กิจกรรมที่เกิดขึ้นระหว่างการศึกษาลูกศิษย์บางคนซึมซับได้เร็ว บางคนซึมซับได้ช้า อาจารย์ในภาควิชาจะคอยชี้แนะ และเปิดโอกาสในมุมมองความคิด และการศึกษา เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ของนักศึกษาแต่ละคน เต็มไปด้วยศักยภาพ อาจารย์เปิดโอกาสให้นักศึกษาได้ลองทำสิ่งที่อยากทำ เป็นในสิ่งที่นักศึกษาอยากเป็น สร้างสรรค์ผลงานได้อย่างเต็มที่ วิถี พานิชพันธ์ (สัมภาษณ์, 17 กุมภาพันธ์ 2561)

ความเหนียวแน่นระหว่างรุ่นพี่รุ่นน้องมีส่วนสำคัญในการสร้างความรักใคร่ เคารพ และสายสัมพันธ์อย่างแน่นแฟ้น การรับน้องเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้รุ่นพี่รุ่นน้องได้ทำกิจกรรมร่วมกันเป็นเสมือนตัวเชื่อมระหว่างรุ่นให้รู้จักความแตกต่าง ความชอบ และความสนใจของนักศึกษาแต่ละคน วิรศักดิ์ ของเดิม (สัมภาษณ์, 12 กุมภาพันธ์ 2561) สำหรับกิจกรรมที่จะเห็นได้ชัดที่สุดของสายสัมพันธ์อันดีระหว่างนักศึกษาทั้งในภาควิชา และในคณะ กับคณาจารย์ภายในคณะ เห็นจะเป็น

พิธีไหว้ครูคณะ และงานลูกทุ่งวิถีศิลป (ธมลวรรณ วันแรก, 2561) ภายในกิจกรรมพิธีไหว้ครู เป็นการเปิดโอกาสให้นักศึกษาที่สนใจกิจกรรมหรือแสดงผลงานในแขนงต่าง ๆ ทั้งด้านการพ่อนรำ การออกแบบเครื่องแต่งกาย การจัดสร้างสถานที่ผ่านการสร้างสรรค์อย่างวิถีศิลป ภูเดช แสนสา (สัมภาษณ์, 10 กุมภาพันธ์ 2561) ด้วยความหลากหลายด้านความสนใจของนักศึกษาแต่ละคนภายในภาควิชาไม่ว่าจะเป็นกลุ่มที่สนใจงานด้านวิชาการ (ตำนาน ประวัติศาสตร์ โบราณคดี) ด้านศิลปะพื้นบ้าน ด้านพิธีกรรม ด้านสถาปัตยกรรม ด้านการออกแบบ ฯลฯ ต่างอิงอาศัยกันทั้งองค์ความรู้ และการให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้เกิดผลงานอย่างสร้างสรรค์และหลากหลาย อนุกุล ศิริพันธ์ (สัมภาษณ์, 12 กุมภาพันธ์ 2561) จุดเด่นอย่างหนึ่งของการเรียนในภาควิชาศิลปะไทยคือการเรียนศิลปะเพื่อสร้างศิลปะ ที่สำคัญคือการทำงานร่วมกันเป็นทีม เป็นกลุ่มก้อนเครือข่ายทางศิลปะแขนงต่าง ๆ วิถี พานิชพันธ์ (สัมภาษณ์, 17 กุมภาพันธ์ 2561) ด้านการปลูกฝังภายในภาควิชาส่งเสริมด้านการอนุรักษ์เป็นทุนเดิมอยู่แล้ว ศิษย์เก่าที่จบการศึกษาไปบางส่วนทำงานงานประจำ ทั้งในส่วนข้าราชการ และองค์กรต่าง ๆ กลุ่มนี้มักสังกัดอยู่ในหน่วยงานด้านศิลปวัฒนธรรม ขณะศิษย์เก่าส่วนใหญ่มักประกอบอาชีพอิสระตามความถนัด และความสนใจของตนเอง โดยมักทำงานด้านศิลปะ หรือมีเนื้องานในส่วนงานพิธีกรรม งานด้านวัฒนธรรม งานด้านสื่อมวลชน (นักเขียน นักข่าว นักแสดง) งานด้านวิชาการ รวมทั้งงานด้านการออกแบบหรือการจัดแสดง ภูเดช แสนสา (สัมภาษณ์, 10 กุมภาพันธ์ 2561)

2.3 เครือข่ายทางศิลปวัฒนธรรมในลำปาง

ความเคลื่อนไหวของการจัดการทางศิลปวัฒนธรรมในพื้นที่จังหวัดลำปางแม้จะเริ่มขึ้นก่อนทศวรรษที่ 2530 แล้ว แต่ยังประสบความล้มเหลวเมื่อกิจกรรมยังไม่ยั่งยืนนัก กระทั่งภายหลังทศวรรษที่ 2530 เป็นต้นมาเริ่มมีกระบวนการจัดการในรูปแบบ “เครือข่าย” ทางศิลปวัฒนธรรม ในที่นี้คือกลุ่มเครือข่ายของคณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ กล่าวได้ว่าความเข้มแข็งของเครือข่ายเริ่มขึ้นในราวปลายทศวรรษที่ 2540-2550 ในส่วนนี้จะมุ่งเสนอให้เห็นทิศทางของการจัดการด้านศิลปวัฒนธรรมในพื้นที่จังหวัดลำปาง ของเครือข่ายคณะวิจิตรศิลป์ผ่านปัจจัยและตัวแปรต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดการฟื้นฟู และการจัดการด้านศิลปวัฒนธรรมขึ้น

1) การอนุรักษ์ สืบสาน สร้างสรรค์

ศิลปวัฒนธรรมเมืองลำปาง

นโยบายการพัฒนาประเทศตั้งแต่ พ.ศ. 2530-2539 ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6-7 รัฐให้ความสำคัญต่อการท่องเที่ยวซึ่งทำรายได้เข้าประเทศสูงมาก ลำปางเองพยายามตอบสนองการท่องเที่ยวของรัฐโดยอาศัยจุดเด่นทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม จึงจัดกิจกรรมในลักษณะสร้างประเพณีใหม่ โดยปรับมาจากฐานวัฒนธรรมเดิม (สร้อยสวัสดิ์ อ่องสกุล, 2557: 620) ประเพณีแห่สรงหลวงลำปางถือกำเนิดขึ้นเป็นครั้งแรก ใน พ.ศ. 2530 ครั้งนั้นมีการจัดสร้างสรงหลวงหรือขันเงินขนาดใหญ่เพื่อใส่น้ำสรงพระแก้วมรกตพระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมือง (สร้อยสวัสดิ์ อ่องสกุล: 621) กรณีสรงหลวงลำปางเป็นกลยุทธ์ในการดึงดูดนักท่องเที่ยวในทางหนึ่ง เนื่องจากลำปางยังไม่มี

กิจกรรมทางศิลปวัฒนธรรมใด ๆ ที่จะดึงดูดผู้คนให้มาท่องเที่ยวในช่วงสงกรานต์ได้ ทำให้กลายเป็นเมืองผ่านเพื่อไปเที่ยวยังจังหวัดเชียงใหม่ซึ่งมีการจัดงานในวันที่ 13 เมษายน ดังนั้นจังหวัดลำปางจึงจัดงานแห่สรงหลวงขึ้นในวันที่ 12 เมษายน แล้วจัดพิธีสรงน้ำในวันที่ 13 เมษายน เพื่อเป็นกลยุทธ์สำหรับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแข่งกับทางฝั่งเชียงใหม่ การประยุกต์ทางศิลปวัฒนธรรมดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดล้านนาใหม่แบบอาจารย์วิถีนานิชพันธ์ คือ การนำของเก่าที่มีแต่เดิมมาสร้างสรรค์ใหม่ การสรงน้ำพระสมัยก่อนใช้สรงบรรจุน้ำสรงพระ การออกแบบงานให้ดูน่าดึงดูด คือ การยึดเอาประเพณีใช้สรงเป็นจุดเด่นของงาน โดยการสร้างสรงขึ้นมาใหม่เป็น สรงขนาดใหญ่ จัดขบวนแห่ แต่งกายในรูปแบบล้านนาใหม่ผ่านการดัดแปลงจากวัฒนธรรมการแต่งกายแบบเดิมเพื่อให้ดูสวยงามและเป็นเอกลักษณ์มากขึ้น วิถีนานิชพันธ์ (สัมภาษณ์, 17 กุมภาพันธ์ 2561) ด้านมิติชุมชนเองก่อนหน้านี้มีการจัดงานการแห่พระแก้วจะแห่รอบเวียงในเมืองลำปาง พบว่า บางพื้นที่ ขบวนแห่ไม่ได้เดินทางผ่านจึงเป็นกลยุทธ์เดินขบวนแห่สรงหลวงเพื่อรับน้ำจากชาวบ้านมาสรงน้ำพระที่วัด วิจารณ์ดี ของเดิม (สัมภาษณ์, 12 กุมภาพันธ์ 2561) ที่สำคัญคือ งานสรงหลวงเป็นกิจกรรมแรกที่เครือข่ายจากคณะวิจิตรศิลป์ได้มีส่วนร่วมสร้างสรรค์งานด้านศิลปวัฒนธรรมอย่างจริงจัง ช่วงเวลาใกล้เคียงกันมีการจัดงานหลวงเวียงละกอน ครั้งที่ 4 ในปี พ.ศ. 2531 แนวคิดด้านศิลปวัฒนธรรมก็เข้ามามีบทบาทในการสรรค์สร้างผลงานในการออกแบบรูปขบวน การแต่งกาย การแสดง แสง-สี-เสียง กระทั่งชุดความรู้ทางวิชาการด้านประวัติศาสตร์ และความเป็นตัวตนในท้องถิ่นลำปาง

ช่วงทศวรรษที่ 2540-2550 เริ่มปรากฏผล
งานการค้นคว้าทางศิลปวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง
โดยเฉพาะในกระบวนการเรียนการสอนของ
คณะจิตรศิลป์ พบว่า กลุ่มนักศึกษาปริญญาตรี
และศิษย์เก่าจากภาควิชาศิลปะไทย มีทั้งกลุ่มที่
เป็นชาวลำปางโดยกำเนิด หรือกลุ่มที่สนใจด้าน

ศิลปวัฒนธรรมในพื้นที่จังหวัดลำปาง วิทยาลัย
บุญสุรัตน์ (สัมภาษณ์, 26 กุมภาพันธ์ 2561)
ตัวอย่างเช่นผลงานในตารางที่ 1 ผู้ศึกษาเหล่านี้จะ
มีบทบาทในฐานะบุคลากรผู้ขับเคลื่อนงาน
ศิลปวัฒนธรรมในภาคเหนือในเวลาต่อมา

ตารางที่ 1 แสดงผลงานของนักศึกษาคณะจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ที่วิจัยหัวข้อเกี่ยวกับ
ศิลปวัฒนธรรมในลำปาง

ปี พ.ศ.	ชื่อผลงาน	ผู้ศึกษา
2539	เครื่องประกอบพิธีกรรมของผีเจ้านายในเขตอำเภอแม่ทะ จังหวัด ลำปาง (อนุกุล ศิริพันธ์, 2537)	อนุกุล ศิริพันธ์
2541	การศึกษาลักษณะทางสถาปัตยกรรมและงานศิลปกรรมของวิหารพระ พุทธและวิหารน้ำแต้ม (สืบศักดิ์ แสนยาเกียรติคุณ, 2541)	สืบศักดิ์ แสนยาเกียรติ คุณ
2543	การศึกษาเรื่องพื้นปฐมนิคมในเขตจังหวัดลำปางและเชียงใหม่ (ธวัชชัย ทำทอง, 2543)	ธวัชชัย ทำทอง
2544	การศึกษารูปแบบธรรมาสันนิษฐานอำเภอเถิน จังหวัดลำปาง (ศิริกัลยา กัลยาณมิตร, 2544)	ศิริกัลยา กัลยาณมิตร
2545	ภาพจิตรกรรมเขียนสีในวิหารน้ำแต้ม วัดพระธาตุลำปางหลวง อำเภอ เกาะคา จังหวัดลำปาง (ฐาปนีย์ เครือระยา, 2545)	ฐาปนีย์ เครือระยา
2546	แบบแผนทางสถาปัตยกรรมและงานศิลปกรรมเจดีย์ทรงพม่าเมือง ลำปาง (ชาญคณิต อารณ, 2546)	ชาญคณิต อารณ
2547	รายงานการสำรวจตามโครงการสำรวจคัมภีร์ธรรมบาลานของวัดผา แดงหลวงและวัดศรีหลวง ต.แจ้ห่ม อ.แจ้ห่ม จ.ลำปาง (ชาญคณิต อารณ, ภูเดช แสนสา, วีรศักดิ์ ของเดิม และคณะ, 2547)	ชาญคณิต อารณ, ภู เดช แสนสา, วีรศักดิ์ ของเดิม และคณะ
2547	การศึกษาลักษณะทางสถาปัตยกรรมและรูปแบบศิลปกรรมหอธรรม วัดพระธาตุลำปางหลวงและวัดไหล่หิน (ณัฐพล เวสสุนทรเทพ, 2548)	ณัฐพล เวสสุนทรเทพ
2548	รูปแบบโคมกระดาศในวัฒนธรรมล้านนา (ฐาปนีย์ เครือระยา, 2548)	ฐาปนีย์ เครือระยา
2549	ลวดลายปูนทองจังก่อที่ประดับองค์พระธาตุลำปางหลวง (วิทยา พล วิฑูรย์, 2549)	วิทยา พลวิฑูรย์
2550	วี ละครอน (วีรศักดิ์ ของเดิม, 2550)	วีรศักดิ์ ของเดิม

ความเข้มข้นของกระบวนการฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมในลักษณะเครือข่าย ของกลุ่มอาจารย์ นักศึกษา ศิษย์เก่า คณะวิจิตรศิลป์ เริ่มเกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมในทศวรรษ 2550 จากช่วงก่อนหน้าอาจเป็นเพียงการมีส่วนร่วมด้านการจัดกิจกรรมกับภาคองค์กรระดับท้องถิ่น/จังหวัด อย่างไรก็ดี พลวัตดังกล่าวเกิดการผสมผสานกันระหว่างเครือข่ายคณะวิจิตรศิลป์ และเครือข่ายจากกลุ่มอื่น ๆ ที่สนใจทางด้านศิลปวัฒนธรรมเช่นเดียวกัน ช่วงเวลาใกล้เคียงกันมีการจัดตั้งศูนย์โบราณคดีภาคเหนือ สังกัดคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ โดยการร่วมมือระหว่างคณาจารย์คณะวิจิตรศิลป์ คณะสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาค้นคว้า ทั้งด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี สถาปัตยกรรม ศิลปวัฒนธรรม ในพื้นที่ภาคเหนือ ทั้งนี้ในพื้นที่จังหวัดลำปางเองก็เป็นเป้าหมายหนึ่งของการลงพื้นที่ที่ค้นคว้า เช่น การสำรวจแหล่งงานสถาปัตยกรรมทางพุทธศาสนาในเขตอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง (สืบศักดิ์ แสนยาเกียรติคุณ, 2551) หรือการศึกษางานศิลปวัฒนธรรมพม่า ไทใหญ่ในนาม งานม่าน งานไต ในนครลำปาง เมื่อปี 2553 วีรศักดิ์ ของเดิม (สัมภาษณ์, 12 กุมภาพันธ์ 2561) ผลผลิตของศิษย์เก่า คณะวิจิตรศิลป์ยังผลิตออกผลเป็นงานด้านวิชาการทางประวัติศาสตร์ลำปางอีกไม่น้อย ไม่ว่าจะเป็นวิทยานิพนธ์ระดับบัณฑิตศึกษา งานวิจัยหรือหนังสือ ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงผลงานของศิษย์เก่า คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ที่วิจัยหัวข้อเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมในลำปาง หลังจบการศึกษา

ปี พ.ศ.	ชื่อผลงาน	ผู้ศึกษา
2542	การจัดการโบราณสถานและสิ่งแวดล้อมโดยรัฐและชุมชน : กรณีศึกษาคูเมือง และกำแพงเมืองในเขตพื้นที่ชุมชนบ้านปงสนุก อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง (อนุกุล ศิริพันธ์, 2542)	อนุกุล ศิริพันธ์
2550	ปฐมนิเทศมรดกวัฒนธรรมเมืองละคอน (ชาญคณิต อารมณ์, 2550)	ชาญคณิต อารมณ์
2558	ประวัติศาสตร์เมืองเถิน (ภูเดช แสนสา, 2558)	ภูเดช แสนสา
2558	วัดหมื่นกาศ หัวเวียงนครลำปาง (ภูเดช แสนสา, 2558)	ภูเดช แสนสา
2558	ศาสตร์ : ปีสาคูบาอาโนชัยธรรมจินตมานิ (วีรศักดิ์ ของเดิม, 2558)	วีรศักดิ์ ของเดิม
2560	ตำนานมูลศาสนา : ฉบับครบถ้วนมหาเถระหลวงเจ้าญาณสมุทร วัดศาลา เมืองนครลำปาง (ธวัชชัย ทำทอง, 2560)	ธวัชชัย ทำทอง
2563	ตำนานเจ้า 7 พระองค์และพงศาวดารพระเจ้าสุวรรณหอคำดวงทิพย์ นครลำปาง (ธวัชชัย ทำทอง, 2563)	ธวัชชัย ทำทอง

พลังของเครือข่ายที่สร้างปรากฏการณ์สำคัญที่สุดกรณีหนึ่งก็คือ การฟื้นฟูอนุรักษ์โบราณสถานวัดปงสนุก อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

นำโดย วรลัญจก์ บุญยสุรัตน์ อาจารย์จากภาควิชาศิลปะไทย คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ วีรศักดิ์ ของเดิม (สัมภาษณ์, 12 กุมภาพันธ์ 2561)

ในนามโครงการบูรณะพระเจ้าพันองค์ จนได้รับรางวัลเพื่อการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม ในภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิกแห่งองค์การยูเนสโก ในปี พ.ศ. 2551 การดำเนินการภายใต้โครงการดังกล่าวได้รับความร่วมมือจากกลุ่มผู้สนใจด้านการอนุรักษ์ทางศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเช่นเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มล้านคำลำปาง อาจารย์ และนักศึกษาจาก คณะสถาปัตยกรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร อาจารย์และนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ และความร่วมมือจากคนในชุมชนปงสนุกในการดำเนินโครงการดังกล่าวขึ้น ซึ่งในระหว่างที่ดำเนินโครงการบูรณะพระเจ้าพันองค์ ก็มีโครงการอื่นเสริมมาด้วยระหว่างนั้น เช่น การจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ชุมชน การฟื้นฟูพิธีกรรมทางศาสนา อย่างการสวดเบิกที่วัดปงสนุก การศึกษาเรื่องการฟ้อนผี เป็นต้น วรลัญจก์ บุญสุรัตน์ (สัมภาษณ์, 26 กุมภาพันธ์ 2561) และปฏิเสธไม่ได้เลยว่าตัวตั้งตัวตนสำคัญก็คือ คนในชุมชนที่เป็นศิษย์เก่าคณะจิตรศิลป์อย่างอนุกุล ศิริพันธ์

ผลผลิตทางด้านศิลปวัฒนธรรมเหล่านี้เป็นเพียงส่วนหนึ่ง ยังมีผลงานอีกหลายชิ้นที่ยังไม่ได้กล่าวถึง กระนั้นแล้ว สิ่งเหล่านี้มิได้เกิดขึ้นอย่างปัจเจกจากบุคคลหรือกลุ่มคนเพียงกลุ่มเดียว หากแต่ภายใต้การดำเนินการด้านศิลปวัฒนธรรมเช่นนี้ จำต้องอาศัยการประสานงานในลักษณะเครือข่ายจากกลุ่มผู้สนใจในศาสตร์หรือองค์ความรู้แขนงต่าง ๆ ที่น่าสนใจคือ การดำเนินการดังกล่าวเน้นการศึกษาจากบริบทชุมชน เปิดให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมอนุรักษ์ท้องถิ่นของตน ซึ่งจะสร้างความเข้มแข็งด้านพลังทางความคิดและการรับรู้ถึงความเป็นตัวตนของชุมชนอย่างแท้จริง แต่ในทางกลับกันการประยุกต์มรดกทางวัฒนธรรมยังเข้าไปเกี่ยวข้องกับโลกของการลงทุนอีกด้วย กรณี

โรงแรมดาราเทวีที่มีการหิบบ่มองค์ประกอบมรดกวัฒนธรรมล้านนาไปใช้เกิดเป็นข้อถกเถียงใหญ่โตในช่วงปี 2547 ไม่ว่าจะเป็นขั้วประตู่ของวัดพระธาตุลำปางหลวง, วิหารวัดไหล่หิน อ.เกาะคา จ.ลำปาง (ผู้จัดการออนไลน์, 2547; ประชาไท, 2547) ที่น่าสังเกตก็คือ เบื้องหลังความงดงามของการออกแบบโรงแรมดังกล่าวสัมพันธ์กับเครือข่ายศิษย์เก่าภาควิชาศิลปะไทย คณะจิตรศิลป์ (ศิษย์เก่าภาควิชาศิลปะไทย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2549) ไม่ว่าจะเป็นผิดหรือถูกอย่างไร แต่ก็แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของเครือข่ายทางศิลปวัฒนธรรมเหล่านี้

2) สายสัมพันธ์ทางเครือข่ายด้านศิลปวัฒนธรรม

ทิศทางของกระบวนการจัดการทางด้านศิลปวัฒนธรรมในจังหวัดลำปาง มีตัวแปรสำคัญอยู่สามประเด็น คือ ประเด็นแรก เป็นการศึกษาด้านการอนุรักษ์สิ่งเดิมที่มีในท้องถิ่นให้คงอยู่ด้วยการปรับแต่ง ต่อเติม บำรุง ซ่อมแซม เพื่อให้สิ่งที่เป็นมรดกของท้องถิ่นคงสภาพเดิมมากที่สุด ประเด็นที่สอง เป็นการสร้างตัวตนของชุมชนผ่านการมีส่วนร่วมของชุมชนเอง มากกว่าการจัดพื้นที่หนึ่งๆ เพื่อแสดงภาพลักษณ์ของชุมชนอย่างหยาบๆ ประเด็นที่สาม เป็นสร้างสรรค์จากพลังทางความคิด รักและสนใจของกลุ่มคนที่สนใจด้านศิลปวัฒนธรรมเช่นเดียวกัน เข้ามาทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ มีการวางแผนงาน การศึกษาชุดความรู้ในมิติต่าง ๆ ผ่านการรวมเครือข่ายทางศิลปวัฒนธรรม ตัวแปรเหล่านี้ส่งผลให้ท้องถิ่นหนึ่งๆ เกิดการดำเนินการที่เป็นรูปธรรม มีแบบแผน และการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง วรลัญจก์ บุญสุรัตน์ (สัมภาษณ์, 26 กุมภาพันธ์ 2561)

ในกรณีเครือข่ายจากคณะจิตรศิลป์สืบเนื่องจากกระบวนการวิชาในหลักสูตรอย่างภาควิชาศิลปะไทยมีการปลูกฝังด้านการอนุรักษ์ทาง

วัฒนธรรม เห็นความสำคัญของศิลปวัฒนธรรม ต่อวิถีชีวิตของมนุษย์ในสังคมหนึ่งๆ สิ่งเหล่านี้จึงเป็นฐานทางจิตสำนึกของการตระหนักถึงความสำคัญทางวัฒนธรรมต่อมิติต่าง ๆ วีรศักดิ์ ของเดิม (สัมภาษณ์, 12 กุมภาพันธ์ 2561) กระนั้นแล้ว สอดคล้องกับความสนใจในองค์ความรู้แขนงต่าง ๆ ของแต่ละคนทั้งนักศึกษาที่กำลังศึกษาอยู่ และศิษย์เก่าที่จบการศึกษามาแล้ว ดังพบในวิชา INDIVIDUAL STUDY IN THAI ART 1 และวิชา INDIVIDUAL STUDY IN THAI ART 2 มีการศึกษารายละเอียดเชิงลึกของประเด็นการศึกษาอันสามารถนำมาต่อยอดพัฒนามาเป็นชุดความรู้ ภายหลังจากการศึกษา

หากกล่าวถึงกลุ่มเครือข่ายหรือกลุ่มที่ทำงานด้านศิลปวัฒนธรรมในมิติต่าง ๆ ทั้งภาควิชา การและภาคประเพณีวัฒนธรรม สิ่งหนึ่งที่ต้องคำนึงถึงคือ การเห็นความสำคัญของชุมชนหรือท้องถิ่นที่จะศึกษา อนุกุล ศิริพันธ์ (สัมภาษณ์, 12 กุมภาพันธ์ 2561) การลงพื้นที่สู่ท้องถิ่นต่าง ๆ เป็นการเปิดโอกาสให้เห็นความแตกต่างและบริบทของแต่ละท้องถิ่น เมื่อชุมชนหรือท้องถิ่นบางแห่งมีมรดกของชุมชนที่พึงได้รับการอนุรักษ์ไว้ เพื่อเป็นแหล่งศึกษาตัวตนของถิ่น ฉะนั้น จึงมีแนวคิดการจัดการฟื้นฟูมิติทางวัฒนธรรมชุมชนขึ้น ด้านหนึ่งมิได้มองว่ามันสูญหายไปแต่หากปล่อยไว้ให้เป็นเช่นนั้นมันอาจสูญหายไปเสียจริงก็เป็นได้ วรลัญจก์ บุญยสุรัตน์ (สัมภาษณ์, 26 กุมภาพันธ์ 2561) แรกเริ่มการลงพื้นที่สู่ชุมชนจำต้องอาศัยความรู้จากตัวชุมชนเอง ผ่านโบราณวัตถุ ภูมิปัญญา วิถีชีวิต องค์ความรู้จากปราชญ์ท้องถิ่นหรือบุคคลสำคัญในท้องถิ่น แล้วนำองค์ความรู้เหล่านี้มาปรับเข้ากับพื้นฐานความรู้จากภายนอก เพื่อ

สร้างแนวทาง แนวคิดใหม่ ๆ อย่างสร้างสรรค์ วีรศักดิ์ ของเดิม (สัมภาษณ์, 12 กุมภาพันธ์ 2561)

เหตุปัจจัยหนึ่งคือการทำให้องค์กรมีความตระหนักถึงความเป็นตัวตนของตนเอง ผ่านมิติทางประวัติศาสตร์ ความเข้าใจต่อที่มาที่ไปทางวัฒนธรรม วรลัญจก์ บุญยสุรัตน์ (สัมภาษณ์, 26 กุมภาพันธ์ 2561) โดยอิงสิ่งที่ได้จากท้องถิ่น ดังในกรณีการสำรวจโบราณวัตถุ ในแถบอำเภอกะลา สิ่งที่พบคือ ปับสา คัมภีร์ใบลาน หีบธรรม พระเครื่อง ซึ่งนับเป็นโบราณวัตถุที่สำคัญ สิ่งที่ต้องทำคือ การอธิบายชุดความรู้หนึ่ง ๆ ให้แก่องค์กร เช่น วิธีการเก็บรักษา การแปล (ปริวรรต) อักษรธรรม (ตัวเมือง) เพื่อศึกษาเนื้อความในคัมภีร์ใบลาน/ปับสา การศึกษารายละเอียดข้อมูลศิลปวัตถุ อันเชื่อมโยงมายังประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และความเป็นท้องถิ่นอย่างแท้จริง วีรศักดิ์ ของเดิม (สัมภาษณ์, 12 กุมภาพันธ์ 2561) กระบวนการเหล่านี้เสริมสร้างให้ท้องถิ่นรู้จักตัวเอง จากฐานความรู้ด้านวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ ซึ่งบางชุมชนเองก็ให้ความสนับสนุนในการค้นคว้าตัวชุมชนให้ความร่วมมือตลอดระยะเวลาการสำรวจหรือโครงการนั้น ๆ ชาวบ้านเข้ามาเป็นบทบาทสำคัญต่อการอนุรักษ์เช่นนี้ ดังพบว่ามี การจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ชุมชนที่วัดปงสนุก จากความร่วมมือของชุมชน และเครือข่ายนักอนุรักษ์ ขณะที่บางครั้งพบข้อขัดแย้งระหว่างท้องถิ่นกับกลุ่มเครือข่ายเอง เช่น การไม่เข้าใจด้านการสื่อสาร และชุดข้อมูล การหาตระแวงหรือคาดหวังผลประโยชน์จากกลุ่มเครือข่ายที่เข้าไปศึกษาในชุมชน วรลัญจก์ บุญยสุรัตน์ (สัมภาษณ์, 26 กุมภาพันธ์ 2561) จึงทำให้บางท้องถิ่นโครงการการสำรวจจึงไม่ประสบผลสำเร็จมากนัก หรืออาจดำเนินเพียงระยะเวลาสั้นๆ หน้าที่หลักของนัก

อนุรักษ์หรือกลุ่มผู้สนใจด้านศิลปวัฒนธรรมคือการเป็นพี่เลี้ยงให้แก่ชุมชนในด้านการให้คำแนะนำทางวัฒนธรรมที่สำคัญสิ่งเหล่านี้พึงทำด้วยใจรักไม่หวังผลตอบแทนแต่อย่างใด บางครั้งต้องจัดสรรหางบประมาณ หรือกระทั่งรวบรวมงบประมาณในกลุ่มเครือข่ายกันเอง เพื่อช่วยพยุงความยั่งยืนให้อยู่ซึ่งต้องคำนึงเสมอว่าสิ่งเหล่านี้มิได้เลือนหายไป แต่พึงต้องปฏิบัติอย่างต่อเนื่องสืบไปเรื่อย ๆ จนเป็นวิถีแห่งท้องถิ่น อนุกุล ศิริพันธ์ (สัมภาษณ์, 12 กุมภาพันธ์ 2561)

โครงการบูรณะวิหารพระเจ้าพันองค์ วัดปงสนุกที่ได้รับรางวัลเพื่อการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมในภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิกแห่งองค์การยูเนสโก วรลัญจก์ชี้แจงว่าไม่ได้มีวัตถุประสงค์ที่จะสนองมิติแห่งการท่องเที่ยวเป็นหลัก ทว่าเป็นการอนุรักษ์มรดกของลำปางและลำานนาให้คงอยู่คู่กับท้องถิ่น แม้การบูรณะจะมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบไปบางประการแต่เพื่อต้องการให้สิ่งที่กำลังจะสูญหายไปคงสภาพเดิมที่สุด จึงอาศัยการปรับใช้แนวคิดศิลป์สร้างสรรค์ศิลป์ผ่านการศึกษาค้นคว้า ศิลปกรรม ประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรม จากแหล่งวัฒนธรรมต่าง ๆ ที่มีความคล้ายคลึงกัน เช่น การไปศึกษารูปศิลปะวิหารจากสิบสองปันนา เชียงตุง หรือแห่งหนต่าง ๆ เพื่อมาปรับใช้กับการบูรณะตามวัตถุประสงค์การอนุรักษ์ของโครงการ วรลัญจก์ บุญยสุรัตน์ (สัมภาษณ์, 26 กุมภาพันธ์ 2561)

อย่างไรก็ดี กลุ่มผู้มีความสนใจด้านศิลปวัฒนธรรมมิได้มีเพียงศิษย์เก่า หรือนักศึกษาจากคณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่อย่างปัจเจก ยังมีกลุ่มเยาวชนที่มีความสนใจด้านศิลปวัฒนธรรมอีกด้วย อย่างกลุ่มเยาวชนในอำเภอแจ้ห่ม ภูเดช แสนสา (สัมภาษณ์, 10

กุมภาพันธ์ 2561) กลุ่มนักวิชาการจากหน่วยงานองค์กรต่าง ๆ อย่าง สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง กลุ่มนักอนุรักษ์อื่น ๆ เช่น กลุ่มล้านคำล้านคำ เป็นต้น แม้กลุ่มเช่นนี้มองอย่างผิวเผินอาจเป็นกลุ่มผู้สนใจเฉพาะด้าน หากแต่มีสายสัมพันธ์ด้านการจัดการทางศิลปวัฒนธรรมโดยอาศัยซึ่งกันและกัน รู้จักกันผ่านความสนใจที่คล้ายคลึงกันบางกิจกรรมอาจมีการร่วมงานกันผ่านการประสานงาน เช่น การจัดงานดาบเมืองนครลำปางในปี 2557 มีกลุ่มที่สนใจด้านศาสตราวุธลำานนา ได้ใช้สถานที่วัดปงสนุกในการจัดงาน เครือข่ายทางปงสนุกมีความสามารถความสนใจด้านพิธีกรรม อาจมีการช่วยเหลือด้านสถานที่เอื้อเพื่อด้านพิธีกรรม หรือการแสดงไปโดยนัย อนุกุล ศิริพันธ์ (สัมภาษณ์, 12 กุมภาพันธ์ 2561)

จะเห็นได้ว่า กระบวนการจัดการทางศิลปวัฒนธรรมในลำปางของกลุ่มเครือข่ายคณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่มีทั้งส่วนที่เป็นงานด้านวิชาการ การค้นคว้า และปฏิบัติอันถือเป็นจุดแข็งให้เครือข่ายมีความยั่งยืนมากไปกว่าเพียงการจัดกิจกรรมเฉพาะหน้าเท่านั้น

3. สรุป

จากการศึกษา สามารถแบ่งได้เป็นสองประเด็นใหญ่ ๆ คือ ประเด็นแรก ปัจจัยที่ทำให้เกิดวัฒนธรรมประดิษฐ์ในลำปาง ประเด็นที่สอง การจัดการวัฒนธรรมแบบเครือข่าย อันส่งผลต่อความโดดเด่นทางด้านศิลปวัฒนธรรม จากการดำเนินงานของเครือข่ายคณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ โดยอธิบายตามเงื่อนไขการศึกษา ดังนี้

ประเด็นแรก ปัจจัยที่ทำให้เกิดวัฒนธรรมประดิษฐ์ในล้าปาง สืบเนื่องจากภายหลังการจัดตั้งภาควิชาศิลปะไทย โดยการผลักดันของวิจิตรพิบูลย์ ด้วยฐานองค์ความรู้และแนวคิดแบบศิลปะตะวันตกที่เน้นแนวคิดการการประยุกต์ศิลปะให้เข้ากับปัจจุบันที่สุดโดยการสร้างสรรค์จากชุดข้อมูล องค์ความรู้ ที่ได้มาด้วยการศึกษาเข้าใจธรรมชาติ และสภาพสังคม จึงเป็นที่มาของการนำเอาวัฒนธรรมหรือสิ่งที่มีอยู่แต่เดิมมาเสริมเติมแต่งให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ เช่น การสร้างสลุงหลวงเพื่อใช้ในงานแห่สลุงหลวงล้าปาง ในปี 2530 เป็นครั้งแรก ทำให้เห็นถึงการนำเอา “สลุง” อันเป็นภาชนะสำหรับใช้ในครัวเรือนและประกอบพิธีกรรม มาประดิษฐ์เป็นสิ่งใหม่ การแต่งกายในขบวนแห่สลุงหลวงจากชุดสะต่อธรรมดา หรือการแต่งกายแบบดั้งเดิม มาเป็นการโชว์สรีระร่างกายเพียงบางส่วนของเทพบุตรสลุงหลวงในมุมมองด้านศาสตร์ศิลป์ ที่อาศัยการออกแบบในเชิงศิลปะทำให้ดูน่าสนใจ และให้ตีความให้ความหมายขึ้นมาใหม่

ประเด็นที่สอง การจัดการความรู้ทางวัฒนธรรม ที่สั่งสมในกระบวนการในภาควิชาศิลปะไทย อันสอดคล้องกับความสนใจเฉพาะด้านของนักศึกษาแต่ละบุคคล ซึ่งมีส่วนปลูกฝังจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์ การคิดค้น สืบสาน และสร้างสรรค์งานทางด้านวัฒนธรรมผ่านมุมมองของศิลปะ ซึ่งในส่วนนี้ได้วิเคราะห์เป็นสองประเด็นย่อยคือ อย่างแรก การเกิดเครือข่ายทางศิลปวัฒนธรรมของเครือข่ายคณะวิจิตรศิลป์เกิดจากสายสัมพันธ์ทางบุคคล กล่าวคือ ความสนใจในสิ่งเดียวกันทำให้กลุ่มคนเหล่านี้สามารถรวมกันเป็นเครือข่ายที่เกิดขึ้นจากการมีเป้าหมายร่วมกัน เช่น กลุ่มที่สนใจด้านพิธีกรรม (พ่อนผี แต่งเครื่อง

ประกอบพิธีกรรม) กลุ่มที่สนใจด้านวิชาการ (ตำนาน ประวัติศาสตร์ ท้องถิ่นศึกษา) กลุ่มที่สนใจด้านสถาปัตยกรรม (รูปแบบสิ่งปลูกสร้างตามโบราณสถานและชุมชน) กลุ่มที่สนใจด้านสาสตรารัฐ (การตีดาบ/มีความเชี่ยวชาญด้านศิลปะการป้องกันตัวด้วยอาวุธ) กลุ่มที่สนใจด้านการแสดง (พ่อน รำ ดนตรี) กลุ่มที่สนใจด้านการออกแบบอย่างศิลป์ (ออกแบบเครื่องแต่งกาย ตกแต่งสถานที่) เป็นต้น การรวมกลุ่มตามความสนใจดังกล่าวอาจมีส่วนร่วมระหว่างกันเพื่อดำเนินกิจกรรมหนึ่ง ๆ อันนำมาซึ่งเป้าหมายเดียวกัน อย่างไรก็ตาม การรวมกลุ่มตามความสนใจเช่นนี้ในแต่ละกลุ่มอาจไม่ได้มาจากภาควิชาศิลปะไทยโดยตรง หากแต่เป็นความสัมพันธ์ส่วนบุคคลผ่านการชักชวน หรือมีเป้าหมายคล้ายคลึงกัน ความสัมพันธ์เช่นนี้ จึงทำให้เกิดเครือข่ายทางศิลปวัฒนธรรมที่กว้างขวางและแน่นแฟ้น ด้วยการอาศัยซึ่งกันและกันอย่างหลวม ๆ

อย่างที่สอง การฟื้นฟูทางด้านศิลปวัฒนธรรมจำต้องสร้างสายสัมพันธ์กับท้องถิ่นเพื่อความเข้มแข็งของการจัดการวัฒนธรรมในพื้นที่นั้น ๆ กล่าวคือ การให้ความสำคัญกับชุมชนเป็นสิ่งแรกที่พึงคำนึง แนวคิดเช่นนี้สามารถอธิบายได้ในเชิงลึกคือ การจะศึกษาชุมชน/ท้องถิ่นแต่ละแห่ง นักอนุรักษ์ต้องอาศัยฐานความรู้จากชุมชน ทั้งด้านบุคคล (ปราชญ์ท้องถิ่น/บุคคลสำคัญในชุมชน) ด้านวัตถุ (โบราณสถาน โบราณวัตถุ) ด้านวัฒนธรรม (ประเพณี ความเชื่อ) สิ่งเหล่านี้เสมือนเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญนัยยะหนึ่งเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อชุมชนเอง ทำให้เกิดความเชื่อใจ กระทั่งการได้รับความร่วมมือที่ดีจากชุมชน การเสริมองค์ความรู้และกระตุ้นให้ชุมชนรู้จักที่มาที่ไป

ของตนเอง เห็นความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรมในชุมชน ไม่ว่าจะเป็น โบราณวัตถุ พิธีกรรม ประเพณี เพื่อให้สิ่งเหล่านี้ดำรงอยู่เฉกเช่นนี้และทำให้รู้ว่าสิ่งเหล่านี้มิได้เลือนหายไป นักอนุรักษ์จึงเสมือนเป็นพี่เลี้ยง ผู้สนับสนุนด้านองค์ความรู้และการจัดการด้านศิลปวัฒนธรรมต่อชุมชน

จากกรอบเงื่อนไขดังกล่าว ทำให้เห็นถึงปัจจัยด้านพลวัตของการฟื้นฟู อนุรักษ์ ทางศิลปวัฒนธรรม ผ่านคณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ที่มีการดำเนินการอย่างมีแบบแผน อาศัยโครงข่ายในการดำเนินงาน เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งในลักษณะเครือข่ายทางศิลปวัฒนธรรม ส่งผลให้เกิดการร่วมมือทั้งระดับชุมชน องค์กร และจังหวัด โดยอาศัยสายสัมพันธ์ทางเครือข่ายต่อการดำเนินงานทางด้านศิลปวัฒนธรรมในลำปางอย่างน่าสนใจ.

เอกสารอ้างอิง

- กลุ่มหน่อศิลป์. (2549). *วิถีจากวิถี มรรคาแห่งวัฒนธรรม*. ภูเก็ต: ภูเก็ตเซ็นเตอร์พรีนซ์.
- จำลอง คำบุญชู. (2554). *สี่ทศวรรษ จากวิทยาลัยครูสู่มหาวิทยาลัย : พัฒนาการมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง*. มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง.
- ชาญคณิต อารมณ์. (2546). *แบบแผนทางสถาปัตยกรรมและงานศิลปกรรมเจดีย์ทรงพม่าเมืองลำปาง : รายงานการวิจัยเบื้องต้น*. เชียงใหม่ : ภาควิชาศิลปะไทย คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ชาญคณิต อารมณ์. (2550). *ปฐมมักษิณตำนานเมืองละคอน*. เชียงใหม่ : มปป.
- ชาญคณิต อารมณ์, ภูเดช แสนสา, วีรศักดิ์ ของเดิม และคณะ. (2547). *รายงานการสำรวจตาม*

โครงการสำรวจคัมภีร์ธรรมใบลานของวัดผาแดงหลวงและวัดศรีหลวง ต.แจ้ห่ม อ.แจ้ห่ม จ.ลำปาง. เชียงใหม่: ภาควิชาศิลปะไทย คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ฐาปกรณ์ เครือระยา. (2548). *รูปแบบโคมกระดาดในวัฒนธรรมล้านนา*. เชียงใหม่: สาขาวิชาศิลปะไทย ภาควิชาศิลปะไทย คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ฐาปณีย์ เครือระยา. (2545). *ภาพจิตรกรรมเขียนสีในวิหารน้ำแต้ม วัดพระธาตุลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง*. เชียงใหม่ : ภาควิชาศิลปะไทย คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ณัฐพล เวสสุนทรเทพ. (2548). *การศึกษาลักษณะทางสถาปัตยกรรมและรูปแบบศิลปกรรมหอธรรมวัดพระธาตุลำปางหลวงและวัดไหล่หิน*. เชียงใหม่: ภาควิชาศิลปะไทย คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ธวัชชัย ทำทอง. (2543). *การศึกษาเรื่องพิณเปี่ยะในเขตจังหวัดลำปางและเชียงใหม่*. เชียงใหม่: ภาควิชาศิลปะไทย คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ธวัชชัย ทำทอง. (2563). *ตำนานเจ้า 7 พระองค์ และพงศาวดารพระเจ้าสุวรรณหอคำดวงทิพย์นครลำปาง*. ลำปาง : สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง.

ธวัชชัย ทำทอง, (2560). *ตำนานมูลศาสนา : ฉบับครูบามหาเถระหลวงเจ้าญาณสมุทร วัดศาลา เมืองนครลำปาง*. ลำปาง : สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

ธีรศักดิ์ วงศ์คำแน่น. (2530). *เชิดชูเกียรติ คักดิ์รัตนชัย ผู้มีผลงานดีเด่นด้านวัฒนธรรม*

- สาขามนุษยศาสตร์ ภาคเหนือ พ.ศ. 2530.
มปป.
- บุญเลิศ ครูทเมือง. (2557). *เวียงละกอนกับงานวัฒนธรรมท้องถิ่น : เล่าเรื่องเมืองลำปาง*.
ลำปาง: สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง.
- ปงสนุก: คนตัวเล็กกับการอนุรักษ์. (2550).
กรุงเทพฯ: อุษาคเนย์.
- ไพโรจน์ ไชยเมืองชื่น. (2544). *ลำปางหนึ่งห้วงศตวรรษ*. ลำปาง: สำนักศิลปวัฒนธรรมสถาบันราชภัฏลำปาง.
- ภูเดช แสนสา. (2558). *ประวัติศาสตร์เมืองเถิน*.
เชียงใหม่: แม็กพรีนติ้ง.
- ภูเดช แสนสา. (2558). *วัดหมื่นกาศ หัวเวียงนครลำปาง*. เชียงใหม่ : แม็กพรีนติ้ง.
- วิทยา พลวิฑูรย์. (2549). *ลวดลายคุณทองจังโกที่ประดับองค์พระธาตุลำปางหลวง : รายงานการวิจัยเบื้องต้น*. เชียงใหม่: ภาควิชาศิลปะไทย คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วีรศักดิ์ ของเดิม. (2558). *ปริวรรต, ศาสตร์ : ปีสวรรูปอาโนชัยธรรมจินตามุนี*. ลำปาง :
สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง.
- ศิริกัลยา กัลยาณมิตร. (2544). *การศึกษารูปแบบธรรมาสันพื้นถิ่นอำเภอเถิน จังหวัดลำปาง*.
เชียงใหม่: ภาควิชาศิลปะไทย คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ศิษย์เก่าภาควิชาศิลปะไทย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
(2549). *วิถีจากวิถีมรดกแห่งวัฒนธรรม*.
เชียงใหม่: กลุ่มหน่อศิลป์,
- ศุภย์โบราณคดีภาคเหนือ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และวิทยาลัย
อินเทอร์เน็ตลำปาง. (2553). *งานม่วน งาน*
ไต ในนครลำปาง เอกสารประกอบการ
สัมมนา โครงการปลูกต้นกล้านักวิจัย
ศิลปกรรมและประวัติศาสตร์รอบวัดพม่า-ไท
ใหญ่ ในนครลำปาง ณ ห้องประชุมใหญ่
วิทยาลัยอินเทอร์เน็ตลำปาง วันศุกร์ที่ 3
กันยายน 2553.
- สร้อยดี อ่องสกุล. (2557). *ประวัติศาสตร์ล้านนา*.
กรุงเทพฯ: อมรินทร์.
- สืบศักดิ์ แสนยาเกียรติคุณ. (2541). *การศึกษา*
ลักษณะทางสถาปัตยกรรมและงาน
ศิลปกรรมของวิหารพระพุทธและวิหารน้ำ
แต้ม. เชียงใหม่: ภาควิชาศิลปะไทย คณะ
- วิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สืบศักดิ์ แสนยาเกียรติคุณ. (2551). *การสำรวจ*
แหล่งงานสถาปัตยกรรมทางพุทธศาสนาใน
เขตอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง. เชียงใหม่:
ศุภย์โบราณคดี คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- อนุกุล ศิริพันธุ์. (2542). *การจัดการโบราณสถาน*
และสิ่งแวดล้อมโดยรัฐและชุมชน :
กรณีศึกษาคูเมือง และกำแพงเมืองในเขต
พื้นที่ชุมชนบ้านปงสนุก อำเภอเมือง จังหวัด
ลำปาง. เชียงใหม่: บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- อนุกุล ศิริพันธุ์. (2537). *การศึกษาเครื่องประกอบ*
พิธีกรรมของผีเจ้านายในเขตอำเภอแม่ทะ
จังหวัดลำปาง. เชียงใหม่: ภาควิชาศิลปะ
- ไทย คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

อ้างอิงอิเล็กทรอนิกส์

ผู้จัดการออนไลน์. (2547). *"เครือข่ายชาวพุทธออก*
แถลงการณ์วอนหยุดนำศาสนาวัตถุไปใช้เชิง
พาณิชย์". สืบค้น 1 พฤศจิกายน 2563, จาก

<https://mgronline.com/local/detail/9470000082383>

ประชาไท. (2547). "วัดไหล่หินของจริงตะลึงถูกจำลอง". สืบค้น 1 พฤศจิกายน 2563, จาก <https://prachatai.com/journal/2004/1/11192>

ธมวรรณ วันแรก. (2561). "ลูกทุ่งวิจิตรศิลป์ 60 : เทศกาลเพลงลูกทุ่งสุดสร้างสรรค์ฝีมือเด็กมช.". สืบค้น 31 ตุลาคม 2563, จาก <https://adaymagazine.com/going-chiangmai-vijit-lookthung>

บทสัมภาษณ์

ภูเดช แสนสา. (2561). สัมภาษณ์, 10 กุมภาพันธ์ (ศิษย์เก่าคณะวิจิตรศิลป์, นักวิชาการอิสระ ด้านล้านนาศึกษา)

วรัญญก บุษยสุรัตน์. (2561). สัมภาษณ์, 26 กุมภาพันธ์ (อาจารย์ประจำคณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่)

วิถี พานิชพันธ์. (2561). สัมภาษณ์, 17 กุมภาพันธ์ (ผู้ก่อตั้งภาควิชาศิลปะไทย คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่)

วีรศักดิ์ ของเดิม. (2561). สัมภาษณ์, 12 กุมภาพันธ์ (ศิษย์เก่าคณะวิจิตรศิลป์, นักวิชาการศึกษา สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง)

อนุกุล ศิริพันธ์. (2561). สัมภาษณ์, 12 กุมภาพันธ์ (ศิษย์เก่าคณะวิจิตรศิลป์)

